

- ε. **Συνοπτικός Μέλλοντας:** Δηλώνει μια ενέργεια που θα γίνει στο μέλλον συνοπτικά.
π.χ. Τα αποτελέσματα του τεστ θα ανακοινωθούν αύριο.
- στ. **Παρακείμενος:** Δηλώνει μια ενέργεια που έγινε στο παρελθόν και τα αποτελέσματά της εξακολουθούν να ισχύουν στο παρόν.
π.χ. Έχουν ανοίξει πολλά καινούρια μαγαζιά στην περιοχή μας.
- ζ. **Υπερσυντέλικος:** Δηλώνει μια ενέργεια που έγινε και τελειώσε στο παρελθόν πριν από κάτι άλλο.
π.χ. Είχε αποφασίσει, προτού ακούσει και τη δική μου άποψη.
- η. **Συντελεσμένος Μέλλοντας:** Δηλώνει μια ενέργεια που θα γίνει στο μέλλον και θα έχει τελειώσει πριν από κάποιο χρονικό σημείο.
π.χ. Θα έχω ολοκληρώσει την εργασία μου πριν από το Σαββατοκύριακο.

Γ Εγκλίσεις – Τροπικότητες

Γ1. Εγκλίσεις

- ♦ Με τις εγκλίσεις δηλώνεται πώς θέλουμε να παρουσιάσουμε κάθε φορά αυτό που σημαίνει το ρήμα.
- ♦ Η επιλογή των εγκλίσεων σ' ένα κείμενο συνδέεται με το **είδος** του, τον **επιδιωκόμενο σκοπό** (πρόθεση) και το **ύφος** που θέλει να δώσει ο συντάκτης του σ' αυτό. Για παράδειγμα, σ' ένα άρθρο κυριαρχεί συνήθως η οριστική, η οποία συνδέεται και με την αντικειμενικότητα στο ύφος – σ' ένα κείμενο οδηγιών κυριαρχεί η υποτακτική ή η προστακτική, καθώς στόχος είναι να καθοδηγηθεί κάποιος στο τι να κάνει ή πώς να το κάνει, και το ύφος γίνεται προτρεπτικό.

Εγκλίσεις	Τι δηλώνουν	Παραδείγματα
Οριστική	Το πραγματικό, το βέβαιο Άλλες σημασίες • Το δυνατό (θα + οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού) • Το πιθανό (θα + οριστική κάθε χρόνου) • Ευχή (μακάρι να, άμποτε να, είθε να, ας + οριστική παρελθοντικού χρόνου) • Παράκληση	– Η γλώσσα εξελίσσεται διαρκώς. – Θα σπούδαζε, αν είχε την οικονομική δυνατότητα. – Δεν ήρθε ακόμη· θα καθυστέρησε στη δουλειά. – Μακάρι να τον έβλεπα, κι ας ήταν για λίγο. – Χαμηλώνεις λίγο τη μουσική;

Υποτακτική	• Το ενδεχόμενο, το πιθανό • Επιθυμία • Το προσδοκώμενο Άλλες σημασίες • Παραχώρηση • Προτροπή – αποτροπή • Απορία • Ευχή	– Αν του μιλήσεις, ίσως καταλάβεις τι έχει. – Να μου τηλεφωνείς πότε πότε. – Αν διαβάσεις προσεκτικά το κείμενο, θα καταλάβεις το νόημά του. – Ας έρθει κι αυτός μαζί μας. – Ας γίνουμε λίγο πιο συγκαταβατικοί απέναντί του. – Τι να τον βασανίζει άραγε; – Να ζήσετε ευτυχισμένοι.
Προστακτική	• Προσταγή • Απαγόρευση (δανείζεται τύπους της υποτακτικής) • Έντονη προτροπή, παραίνεση • Παραχώρηση • Παράκληση • Ευχή	– Μπείτε στη γραμμή! – Μην τρέχετε στους διαδρόμους. – Παλέψτε για τα ιδανικά σας. – Κάνε ό,τι νομίζεις. – Μίλα, σε παρακαλώ, καλύτερα. – Πήγαινε στο καλό!

Γ2. Τροπικότητες

- ♦ **Τροπικότητες** ονομάζονται οι διάφορες σημασιολογικές λειτουργίες που εκφράζονται με τη χρήση των εγκλίσεων και δείχνουν την υποκειμενική στάση του ομιλητή απέναντι στο μήνυμα που μεταφέρει. Λόγου χάριν, ο ομιλητής μπορεί να εκφράζει τη βεβαιότητα του για κάτι που λέει (Ο Νίκος έβγαλε πολλά χρήματα από τη δουλειά του) ή να δηλώνει απλή πιθανότητα (Ο Νίκος θα έβγαλε πολλά χρήματα από τη δουλειά του).
- ♦ Η τροπικότητα εκφράζεται με τις εγκλίσεις αλλά και με άλλους γλωσσικούς τρόπους, όπως με επιρρήματα (π.χ. *ίσως, πιθανόν, ασφαλώς, αναμφίβολα κ.ά.*), τροπικά ρήματα (*μπορεί, πρέπει*), συνδυασμούς μορίων (π.χ. *άραγε να, μπας και, μακάρι να*), τροπικές εκφράσεις (π.χ. *νομίζω, πιστεύω, φαντάζομαι, υποθέτω, για μένα, κατά τη γνώμη μου, προσωπικά*) κ.ά. Επίσης, εκφράζεται και με εξωγλωσσικούς τρόπους, όπως ανασήκωμα των ώμων, χειρονομίες κ.λπ.
- ♦ Υπάρχουν δύο είδη τροπικότητας:
 - α. Η επιστημική:** Σχετίζεται με τον βαθμό βεβαιότητας που εκφράζει ο ομιλητής γι' αυτό που λέει.

β. Η δεοντική: Σχετίζεται με την αναγκαιότητα πραγματοποίησης αυτού για το οποίο γίνεται λόγος.

α. Επιστημική τροπικότητα

Σημασίες	Εκφορά	Παραδείγματα
Υπόθεση Εκφράζεται η υπόθεση του ομιλητή γι' αυτό που λέει.	• να + υποτακτική • αν, εάν, άμα, έτσι και, ας + οριστική	– <i>Να μάθουν οι άνθρωποι να διεκδικούν το δίκιο, θα αλλάξει ο κόσμος.</i> – <i>Ας ήμουν νέος, και θα 'βλεπες τι θα κατάφερνα.</i>
Δυνατότητα Εκφράζεται από τον ομιλητή αυτό που είναι δυνατό να γίνει.	• μπορεί + υποτακτική • ίσως + υποτακτική • θα + οριστική	– <i>Φέτος μπορεί να αυξήσουμε τα έσοδά μας.</i> – <i>Ίσως συναντηθούμε αργότερα.</i> – <i>Θα κάνει τα πάντα για να πετύχει τον σκοπό του.</i>
Πιθανότητα Εκφράζεται από τον ομιλητή η πιθανότητα να γίνει αυτό που λέει.	• πρέπει + υποτακτική • θα + οριστική	– <i>Πρέπει να είναι πολύ μορφωμένος για να μιλάει τόσο όμορφα.</i> – <i>Θα έζησε πολύ δύσκολα στα παιδικά του χρόνια.</i>
Βεβαιότητα Εκφράζεται από τον ομιλητή βεβαιότητα γι' αυτό που λέει.	απλή οριστική + (συνήθως) εκφράσεις που δηλώνουν βεβαιότητα	– <i>Η επιστημονική πρόοδος βελτίωσε τη ζωή των ανθρώπων.</i> – <i>Η επιστημονική πρόοδος οπωσδήποτε βελτίωσε τη ζωή των ανθρώπων.</i>

β. Δεοντική τροπικότητα

Σημασίες	Εκφορά	Παραδείγματα
Επιθυμία Εκφράζεται από τον ομιλητή η επιθυμία του υποκειμένου.	θέλω/επιθυμώ + υποτακτική	– <i>Θέλει να γυρίσει τον κόσμο.</i> – <i>Θα ήθελε να γνωριστούν καλύτερα.</i>
Ευχή Εκφράζεται από τον ομιλητή η επιθυμία του υποκειμένου ως ευχή.	• απλή υποτακτική (και εκφράσεις που δείχνουν πως πρόκειται για ευχή και όχι για προσταγή)	– <i>Να βρει λίγη χαρά, αυτό εύχομαι και ελπίζω.</i>

	• ας, να, μακάρι, που + υποτακτική	– Μακάρι να αλλάξει γνώμη!
Πρόθεση Εκφράζεται από τον ομιλητή η πρόθεση του υποκειμένου να κάνει μια ενέργεια.	ρήματα που δηλώνουν πρόθεση (στοχεύω, σκοπεύω, προτίθεμαι, λέω κ.ά.) + υποτακτική	– Σκοπεύει να παραιτηθεί από τη δουλειά του. – Λέω να αγοράσω καινούριο κινητό.
Υποχρέωση Εκφράζεται από τον ομιλητή η ανάγκη, η υποχρέωση του υποκειμένου να κάνει μια ενέργεια.	• προστακτική • πρέπει / είναι ανάγκη / είναι απαραίτητο / είναι υποχρεωμένος / επιβάλλεται + υποτακτική	– Πάρε τηλέφωνο τους γονείς σου. – Πρέπει να με ακούσεις προσεκτικά.

Εργασίες για εξάσκηση*

15.1 [Η φιλία στην εφηβεία]

α. Τα παιδιά ωφελούνται πολύ από στενές φιλικές σχέσεις στις οποίες υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη. Οι φίλεις τα βοηθούν να συνειδητοποιήσουν κοινωνικές έννοιες, να συνυπάρχουν αρμονικά με άλλους και να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους. Επίσης, οι φίλεις ενισχύουν και σταθεροποιούν τους κανόνες, τις στάσεις και τις αξίες κάθε ομάδας συνομηλίκων, ενώ λειτουργούν και ως υπόβαθρο για τον ατομικό και τον ομαδικό συναγωνισμό. Επιπρόσθετα, ένας στενός φίλος μπορεί να βοηθήσει το παιδί να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες της αντιπάθειας και της απομόνωσης από τους συνομηλίκους. Τέλος, τα παιδιά με σταθερές και «ικανοποιητικές» φίλεις έχουν καλύτερη στάση απέναντι στο σχολείο και επιτυγχάνουν περισσότερα.

Τα παιδιά μπορούν με τον φίλο τους να μοιραστούν τα συναισθήματά τους, τους φόβους και κάθε λεπτομέρεια της ζωής τους. Το να έχουν τουλάχιστον έναν καλό φίλο, τον οποίο εμπιστεύονται, τους μαθαίνει με ποιον τρόπο να σχετίζονται με άλλους χωρίς να νιώθουν αμήχανα. Ακόμη, τα καθιστά ικανά να κατανοούν τις σκέψεις, τις προσδοκίες, τα συναισθήματα και τις προθέσεις των άλλων. Επιπλέον, η ύπαρξη φίλων επιτρέπει το μοίρασμα μυστικών, αν και τα είδη των μυστικών που μπορούν να κατανοήσουν και να μοιραστούν τα παιδιά διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία τους.

* Οι απαντήσεις στις Εργασίες για εξάσκηση βρίσκονται στη σελίδα 512.

Ασφαλώς, και η φιλία διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία. Ειδικά στην εφηβική ηλικία οι ομαδικές φιλίες είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Οι ομάδες συνομηλίκων είναι γενικά μεγάλες, με αρκετά αγόρια ή κορίτσια τα οποία συμμετέχουν τακτικά μαζί σε διάφορες δραστηριότητες.

Ορισμένες παιδικές φιλίες διαρκούν μια ολόκληρη ζωή. Σε τέτοιες μακροχρόνιες φιλίες η σχέση συμβαίνει να είναι ισότιμη και κανένας φίλος να μην αναλαμβάνει έναν πιο σαφή ή σταθερό ρόλο. Συνήθως, οι νέοι που συντηρούν τις φιλικές τους σχέσεις για πολύ χρόνο έχουν κοινές αξίες, στάσεις και προσδοκίες. Η «κοινότητα» αυτή των «πιστεύω» και των «οραμάτων» αποτελεί τον συνεκτικό ιστό της φιλίας τους. Επομένως, οι άνθρωποι που διατηρούν μακροχρόνια φιλία σπάνια έχουν εντελώς αντίθετους χαρακτήρες.

G.J. Craig & D. Baucum, *Η ανάπτυξη του ανθρώπου*, εκδ. Παπαζήση (διασκευή)

- β.** Κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, συντελούνται αλλαγές και στις φιλικές σχέσεις των νέων. Σε γενικές γραμμές, ο χρόνος που περνούν οι έφηβοι με τους φίλους τους αυξάνεται σημαντικά, ενώ μειώνεται ο χρόνος που περνούν με την οικογένειά τους ή μόνοι τους. Πολλοί παράγοντες συντελούν σε αυτό. Αρχικά, το ότι τα παιδιά στα πρώτα χρόνια της εφηβείας αγωνίζονται να διαμορφώσουν προσωπικότητα ανεξάρτητη από εκείνη των γονιών τους. Έτσι, στρέφονται όλο και περισσότερο προς τους συνομηλίκους τους για ασφάλεια και κοινωνική στήριξη. Ενώ τα παιδιά του δημοτικού αναμένουν από τους γονείς τους αυτή τη στήριξη, στην ηλικία του γυμνασίου αντιλαμβάνονται πως οι φίλοι τους μπορούν να τους υποστηρίξουν εξίσου με τους γονείς τους. Κατά τη φοίτησή τους στο λύκειο, οι έφηβοι θεωρούν τους φίλους τους ως πρωταρχική πηγή στήριξης.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της εφηβείας, τα παιδιά αποκτούν πολλές κοινωνικές δεξιότητες. Μπορούν να κατανοήσουν τους άλλους και να καταλάβουν ότι οι άλλοι είναι μοναδικά άτομα με δικά τους συναισθήματα. Αποκτούν δηλαδή την ικανότητα ενσυναίσθησης. Μ' αυτόν τον τρόπο αυξάνεται σημαντικά η οικειότητα και η αφοσίωση μεταξύ φίλων.

Οι περισσότεροι έφηβοι δίνουν μεγάλη αξία όχι μόνο στους στενούς τους φίλους, αλλά και στην ευρύτερη ομάδα των συνομηλίκων, με τους οποίους μοιράζονται κοινές ιδέες, αξίες, συντροφικότητα και διασκέδαση. Αυτό κάθε άλλο παρά ανησυχητικό είναι, γιατί οι έφηβοι που έχουν ικανοποιητικές και αρμονικές φιλικές σχέσεις είναι λιγότερο εσωστρεφείς και αποδίδουν καλύτερα στο σχολείο.

R.E. Slavin, *Εκπαιδευτική ψυχολογία. Θεωρία και πράξη*,
εκδ. Μεταίχμιο (διασκευή)

- α.** Γιατί, σύμφωνα με το α' κείμενο, είναι θετικό οι έφηβοι να αναπτύσσουν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους φίλους τους; (60-70 λέξεις)
- β.** Για ποιους λόγους, σύμφωνα με το β' κείμενο, οι έφηβοι αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στους φίλους τους; (60-70 λέξεις)

- γ. Ποια έγκλιση κυριαρχεί και στα δύο κείμενα; Να συσχετίσετε την επιλογή αυτή με το είδος των κειμένων και την πρόθεση των συγγραφέων τους.
- δ. Ασφαλώς, και η φιλία διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία (α' κείμενο, 3η παράγραφος): Ποιος βαθμός βεβαιότητας εκφράζεται στην πρόταση αυτή; Να τη μετασχηματίσετε ώστε να δηλώνει δυνατότητα.

